

УНИВЕРЗИТЕТ “СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ”- СКОПЈЕ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
ИНСТИТУТ ЗА ИСТОРИЈА

Магистерска работа:

ПОЛИТИЧКИТЕ И ЕКОНОМСКИТЕ ПРОМЕНИ ВО ШТИП И
ШТИПСКО НИЗ АРХИВСКАТА ДОКУМЕНТАЦИЈА
1944-1946 ГОДИНА

Ментор:
Доц. Д-р. Иван Алексов

Кандидат:
Кире Филов

Скопје, 2008 година

Содржина

Предговор	6
-----------------	---

Вовед	9
-------------	---

ГЛАВА I

штип и штипско за време на Втората светска војна.....	11
1. Бугарската окупација и воспоставување на фашистичката власт.....	11
2. Појава и развој на антифашистичкиот отпор во Штип.....	12
3. Развој на единиците на Народноослободителната војска и партизанските одреди на Македонија во Штип и Штипско.....	18
4. Операциите за ослободување на Штип и Штипско (ноември 1944)	20
4.1. Учеството на бугарската ОФ армија во ослободувањето на штип и нејзиното однесување кон македонските власти и населението.....	24

ГЛАВА II

Општествено-политичките состојби во Македонија со осврт врз штип и штипско (1944-1946).....	29
1. Политичката поларизација во Македонското народноослободително движење во 1943-1946.....	29
1.2. Манифестот на Главниот Штаб на НОВ и ПОМ и приговорот на Акциониот народноослободителен комитет.....	30
1.3. Првото заседание на АСНОМ и продлабочувањето на поларизацијата во МНОД.....	34
1.4. Граѓанско-демократската струја во МНОД наречена “Анти-партиска група”.....	37
2. Прашањето за обединување на Македонија и дејствување на ВМРО-вски организации и групи (1945-1946)	40
2.1. Дејствување на ВМРО-вските организации и групи во Штип и Штипско.....	41

ГЛАВА III

Формирање и работа на органите на власта во обновата Штип и Штипско (1944-1946)..... 46

1. Формирањето на народната власт во штип во лицето на Народно-ослободителните одбори 1944-1945)..... 46
2. Поверенствата на Штипскиот Народноослободителен одбор..... 50
3. Територијална поделба на Штипската област по околии..... 50
4. Административно-територијална поделба на Штипската област..... 54
5. Првите мерки на народната власт за нормализација на животот во Штип и Штипско (ноември-декември 1944).....55
6. Состојби и функционирање на органите на народната власт (1944-1946)..... 58
7. Осврт на активностите на НОО-ри за штипската област преку поверенства и околните одбори..... 61
  - 7.1. Градежништво и сообраќај..... 61
  - 7.2. Занаетчиство и индустрија..... 62
  - 7.3. Земјоделско производство..... 63
  - 7.4. Трговија и снабдување..... 64
  - 7.5. Просвета и култура..... 64
  - 7.6. Здравство и социјална заштита..... 67

ГЛАВА IV

Улогата на Комунистичката партија на Македонија во обновата на Штип и штипско (1944-1946)..... 69

1. Улогата на Комунистичката партија на Македонија во Штип и Штипско во обновата на земјата..... 69
  - 1.1. Улогата на КПМ во санирањето на воената штета..... 69
  - 1.2. Улогата на КПМ во областа на земјоделството (откупна кампања)..... 72
2. Организација и работа на органите за внатрешни работи и за судство во Штип (1944-1946)..... 78
3. Организација на Управен оддел при НОО-Штип..... 79
4. Организација на судството и казнување на соработниците на окупаторот..... 80

ГЛАВА V

Економските мерки на народната власт во Штип и Штипско (1944-1946)	84
---	-----------

- 1. Аграрната реформа и колонизација во штип (1944-1946)..... 84**
  - 1.2. Законот за аграрна реформа и колонизација..... 85**
  - 1.3. Прва фаза на аграрната реформа-експропријација на земјата..86**
  - 1.4. Распределба на земјата..... 88**

ГЛАВА VI

Општествените дејности и служби во Штип и Штипско (1944-1946).....	94
---	-----------

- 1. Организација и развој на општествените дејности во Штип и Штипско (1944-1946).....94**
- 2. Улогата на Обласниот просветен оддел-Штип..... 95**
  - 2.1. Дејноста на Окружните просветни оддели-Штип..... 96**
  - 2.2. Улогата на Околиските, Градските и Општинските НОО-ри и нивните просветни оддели..... 97**
- 3. Основање и дејност на образовните установи во Штип во периодот 1944 -1946..... 98**
  - 3.1. Едногодишно лозарско училиште во Штип..... 98**
  - 3.2. Учителска школа “Гоце Делчев”.....99**
  - 3.3. Музичко училиште.....100**
  - 3.4.Медицински училишта.....101**
  - 3.5. Гимназија “Славчо Стојменски”.....101**

ГЛАВА VII

Архивистичка валоризација и обработка.....	103
---	------------

- 1. Основни карактеристики на архивската граѓа што се чува во ДАРМ и подрачното одделение на Архивот во Штип и нејзина класификација.....103**
- 2. Вреднување и класификација на архивската граѓа.....106**
  - 2.1. Експертиза на вредноста на архивската граѓа..... 107**
  - 2.2. Вредност на архивската граѓа..... 109**
- 3. Обработка на архивска граѓа која се однесува на документите за Штип и Штипско..... 110**

ЗАКЛУЧОК.....	114
ПРИЛОГ.....	118
Позначајни документи кои се користени во магистерскиот труд.....	118
Извори и литература	170

Предговор

Оваа тематска и проблемска определба произлезе од мојот интерес за проучување на архивски документи и други извори од значење за современата историја на Македонија, посебно на документи кои се однесуваат на Штип и Штипско кон крајот на Втората светска војна и непосредно по неа (1944-1946 год.). Во создавањето на овие документи учествувале и значајни личности од нашата современа историја кои се по потекло од градот Штип.

Голем интерес за мене претставува основното прашање на современата архивистика, историографија и воопшто на современото општество, а тоа е прашањето за вреднувањето, обработката и презентацијата на документите, со што се овозможува нивно поинтензивно користење од страна на државните институции, научните истражувачи и граѓаните на Република Македонија.

Овој мој истражувачки интерес беше развиен за време на додипломските студии на Институтот за историја при Филозофскиот факултет во Скопје и на последипломските студии на Институтот за историја, насока Архивистика при овој факултет.

Изработката на магистерскиот труд се одвиваше под менторство на доцент д-р Иван Алексов, архивист и историчар.

При изборот на темата за истражување и обликување на магистерскиот труд под наслов: *“Политичките и економските промени во Штип и Штипско низ архивската документација 1944-1946 година”* се раководевме од следново:

1. Основната намена на овој магистерски труд е да ги прикаже историските и архивистичките аспекти на политичките и економските промени настанати кон крајот и непосредно по Народноослободителната војна во Македонија во Штип и Штипско, што е содржано во архивската документација и други извори.

2. Во Државниот архив на Република Македонија и во други институции во Република Македонија се чува обемна архивска граѓа која е од значење за современата историја на Македонија. Дел од оваа архивска граѓа, мемоари и други историски извори се создадени или се однесуваат на Штип и Штипско и ги отсликуваат главните правци на промените предизвикани од успешната Народноослободителна војна и од создавањето на федералната македонска држава, а во тие рамки и создавањето на органи на народната власт и управа, општествено-политичките организации и други институции во Штип и Штипско. Опфатени се и документи и материјали во чие создавање зеле

активно учество истакнати личности од овој крај, а коишто биле непосредни учесници и сведоци на процесите и настаните кои се од значење за развојот на НОВ во Македонија (1943-1944), за формирањето на Демократска Федерална Македонија (1944-1946), како и за конституирањето и изградбата на народната власт (1944-1946). Во изработката на овие извори учествувале истакнати штипјани како: Михајло Апостолски, Емануел Чучков, Киро Глигоров, Љупчо Арсов, Димче Беловски и други. Дел од овие историски извори и се познати на македонската јавност, но дел од нив за прв пат ќе ги презентираме во овој труд.

3. Во македонската архивистика има малку трудови посветени на прашањето за вреднувањето и обработката на документите, особено на оние кои се однесуваат на Штип и Штипско. Затоа во овој труд ќе ги опфатиме следниве прашања: опишувањето, односно обработката на документите; видовите и особеностите на научно-информативните средства (инвентари, регести, прегледи, водичи, метаподатоци и сл.); развојот на современата методологија во обработката на архивските документи во ДАРМ и во светот; информатичкото општество, модерните технологии и обработката на електронска архивска граѓа. Елаборирани се не само научно-информативните средства кои се применуваат во ДАРМ туку и во оние земји кои предничат на овој план. Одделно внимание ќе посветиме на меѓународните архивистички норми и стандарди за опис на архивската граѓа и за Records Management-от (ISAD (G), ISAAR, ISO 15489, MoReq и други). Се задржуваме и на прашањето за примената на овие стандарди во работата на имателите на архивската граѓа во Република Македонија и во Државниот архив. Притоа понудуваме модели за обработка на одделни видови научно-информативни средства со примери поврзани со документите за современата историја на Македонија во Штип и Штипско.

4. Сметајќи дека постои општествена и научна оправданост за изработка на магистерски труд од ваков карактер и со вакви особености, во трудов на едно место презентиравме документи и други извори кои се од посебно значење за нашата современа историја и се поврзани со Штип и штипско, и истите се подвргнати на историска анализа. Методолошкиот пристап кој го користевме во овој труд сметаме дека претставува прилог кон проучувањето на ова важно прашање на современата историографија и архивистика. Без соодветна и стручно-научно фундирана обработка на архивските документи не е можно нивно користење од страна на државата, науката и

граѓаните на Република Македонија. Оттаму, сметаме дека овој труд ќе им послужи, како теоретски така и практично на многу истражувачи, историчари, архивисти, студенти, постдипломци и други.

ВОВЕД

Непосреден предмет на истражување во магистерскиот труд концепиран како: *“Политичките и економските промени во Штип и Штипско низ архивската документација 1944-1946 година”* претставуваат архивските документи, мемоарски материјали, интервјуа и други историски извори кои се од значење за најновата историја на македонскиот народ и Македонија, кога Македонија се ослободува, конституира и изградува како национална и федерална во југословенската федерација.

За таа цел се истражени повеќе архивски фондови што се чуваат во Државниот архив на Република Македонија како: НОВ; АСНОМ и Собрание на Македонија; Влада на НРМ, на локалните власти (народноослободителни и народни одбори) во Штип и Штипско и фондови на организациите на КПМ, кои настанале во периодот 1943-1946 година. Исто така се истражени документи мемоари и литература кои се однесуваат на животот и дејноста на истакнати личности родум од Штип: Михајло Апостолски, Емануел Чучков, Киро Глигоров, Љупчо Арсов и други. За таа цел беше извршено интервјуирање на првиот претседател на Република Македонија, Киро Глигоров.

Со оглед дека во македонската архивистика, досега има малку научни трудови посветени на прашањето за обработката на документите, во овој труд ги опфативме прашањата за проучување на историскиот развој и генезата на опишувањето и обработката на документите; видовите и особеностите на евиденции и научно-информативни средства што се изработуваат кај имателите во Р Македонија и во Државниот архив на Р Македонија (инвентари, регести, водичи и др.). Предмет на истражување е проучувањето на развојот на современата методологија во обработката на архивските документи во ДАРМ и во светот, со нагласка на најновите тенденции сврзани со модерните технологии и обработката на електрон-ска архивска граѓа. Елаборирани се не само научно-информативните средства кои се применуваат во ДАРМ туку и во оние земји кои предничат на овој план. Одделно внимание посветивме на меѓународните архивистички норми и стандарди за опис на архивската граѓа и за Рецордс Манагемент-от (ИСАД (Г), ИСААР, ИСО 15489, МоРел и други). Се задржавме на прашањето за примената на овие стандарди во работата на имателите на архивска граѓа во Република Македонија и во Државниот архив. Притоа нудиме модели за обработка на одделни видови научно-информативни средства со примери поврзани со документите за современата историја на Македонија во кои зеле учество или се поврзани со истакнати личности родум од Штип.